

REALIZOVÁNO

PODPOŘENO

Násilí ve vztazích očima teenagerů/-ek

Zpráva z výzkumu studentů

proFem, o.p.s.

Mgr. Magdalena Špačková, Mgr. Hana Maříková

Leden 2015

Úvod

Organizace průFem o.p.s. se zabývá problematikou lidských, ženských práv již 20 let. V rámci své činnosti se věnuje jak přímé práci a podpoře klientů/-ek, obětí domácího násilí, tak publikační činnosti či lobbingu. Od roku 2012 se zaměřuje také na prevenci teenagerů/-ek na základních a středních školách. Právě ve věku teenagerů/-ek jsou partnerské vztahy velmi křehkým tématem, proto s nimi hovoříme o jejich vlastních představách, nastavování hranic, varovných signálech, které se mohou při navazování vztahu objevit apod.

V rámci preventivního vzdělávání dospívajících byly v minulých letech opakovaně realizovány interaktivní workshopy. Na základě těchto setkávání, která poskytla organizátorům prostřednictvím zpětné vazby od studentů/-ek zajímavá zjištění o jejich představách, vznikla myšlenka uskutečnit výzkumné šetření, které by se zaměřilo na to, co si oni/ony sami/-my pod pojmem násilí ve vztahu představují a zda s ním mají osobní nebo zprostředkované zkušenosti. Zpětné vazby byly součástí každého workshopu s cílem dozvědět se, jestli a jak byl pro studenty/-ky workshop přínosný, co jim eventuálně scházelo a bylo by třeba do struktury workshopu zařadit.

Inspirací se nám staly také výzkumy ze zahraničí, zejména ze Spojených států amerických, kde je problematice násilí ve vztazích teenagerů/-ek věnována poměrně velká pozornost. Studie se zabývají širšími souvislostmi mezi domácím násilím vyskytujícím se v rodině, násilím páchaným na dětech a dopadech těchto situací na vývoj a život dětí pocházejících z těchto rodinných podmínek. Studie se pak blíže věnují tomu, kým je násilí u dospívajících páchané (dívky, chlapci), v jakých formách, v jakém poměru a jaké má dopady na psychiku dospívajících. Ač hovoříme o jiném socio-kulturním prostředí, výzkumy ukazují poměrně zajímavé skutečnosti.¹

Průzkum byl realizován, podobně jako preventivní workshopy, v rámci projektu „Mluvme spolu o domácím násilí“ ve druhé polovině školního roku 2013/2014. Stejně jako v předešlém roce, byla partnerem tohoto projektu i výzkumu společnost Avon Cosmetics ČR.

¹ Zdroj: Dating abuse is a big problem, affecting youth in every community across the nation, 2013, dostupné na: <http://www.teendvmonth.org/research/>; Zdroj: Parent violence lead to teen abuse, 2013, dostupné na: <http://www.futurity.org/parent-violence-leads-to-teen-dating-abuse/>; Zdroj: Teen Dating Violence: A Closer Look at Adolescent Romantic Relationships, 2008, dostupné na: <http://www.nij.gov/journals/261/Pages/teen-dating-violence.aspx>

Cyklus preventivních workshopů

Organizace proFem o.p.s. realizovala již dva ročníky workshopů „Mluvme spolu o domácím násilí“ pro studenty a studentky středních a vyšších odborných škol, a to v letech 2012/2013 a 2013/2014. Oba ročníky podpořila společnost AVON v rámci charitativního projektu AVON proti domácímu násilí. Ve školním roce 2013/2014 bylo realizováno celkem 9 preventivních workshopů pro 305 studentů ve věku 14 – 19 let. Školy v Severočeském a Ústeckém kraji byly vybrány proto, že v těchto krajích je statisticky nejvíce vykázání osob ze společného obydlí v posledních letech. Prevenci v těchto oblastech považujeme tedy za více než důležitou.

Hlavním cílem workshopů bylo zvýšení informovanosti a znalostí o problematice domácího násilí a násilí ve vztahu jako sociálně patologického jevu. Workshopy byly rozděleny do dvou částí. V první polovině jsme s účastníky hovořili o tom, co si pod pojmem domácí násilí představují, seznámili jsme je s hlavními znaky, formami a cyklem násilí ve vztahu. Ve druhé části byl studentům a studentkám promítnut film o vztahu dvou teenagerů, dívky a chlapce, kde se zmíněné formy násilí a cyklus objevovaly. Na základě tohoto filmu účastníci workshopu diskutovali o probíraných tématech. Na konci workshopu jsme mluvili o tom, kde je možné hledat pomoc, jaké organizace a instituce pomáhají lidem, kteří se stali oběťmi násilí ve vztahu, ale i jejich blízkým, kteří se potřebují poradit nebo jen popovídat.

Součástí každého workshopu byl i dotazník, jehož cílem bylo získat zpětnou vazbu od studentů a studentek. Hlavní zjištění jsou uveřejněná na stránkách organizace proFem, o.p.s. v sekci Mluvme spolu o domácím násilí².

Série workshopů bude pokračovat i v roce 2015, kdy se projekt přesune do dalších regionů. Podrobné informace a přihlášky pro školy budou zveřejněné na webových stránkách www.profem.cz a www.avonprotidomacimunasili.cz.

² <http://www.profem.cz/projekt-mluvme-spolu-o-domacim-nasili.aspx>

Hlavní zjištění a závěry

Na základě výsledků šetření jsme došli k následujícím závěrům:

- **Více než polovina (59 %) studentů/-ek se ve svém okolí setkala s nějakou formou násilí.** Téměř polovina z nich zažívá násilí ve škole, 32 % doma a stejný počet v partnerském vztahu.
- **Pro naprostou většinu (90 %) studentů/ek by důvodem k ukončení partnerského vztahu bylo hrubé fyzické násilí** (kopání, škracení, údery pěstí), dále pomlouvání a shazování před druhými (pro 87 %) a citové vydírání (80 %). Pro dvě třetiny z nich (41 %) by nebylo důvodem k ukončení vztahu vyvěšení fotografií na internet bez vědomí toho, kdo je na fotce a pro necelou třetinu (30 %) není důvodem k rozchodu nucení k sexu.
- Pokud se jedná o násilí fyzické, oslovení studenti dovedou jeho projevy poměrně dobře rozpoznat a vnímají je jako něco, co ve vyváženém partnerském vztahu nemá místo.
- **Tři čtvrtiny (77 %) respondentů a respondentek uvedlo, že se setkali s násilím, které se dělo jim nebo někomu blízkému, ale neupozornili na něj.** Ve většině případů se jednalo o šikanu ve škole, zmiňováno ale bylo i násilí v partnerském vztahu či v rodině.
- **Pozitivním zjištěním je, že naprostá většina dotázaných by v případě problémů hledala podporu zejména v kruhu své rodiny a blízkých** (rodiče 71 %, kamarádi a přátelé 64 %). Zmiňovány ovšem byly i neziskové organizace a jejich služby, které se na řešení a prevenci zkoumané problematiky zaměřují. Tuto variantu uvedla necelá pětina respondentů (17 %).
- **Ze šetření také vyplývá, že díky informacím, které absolventi/-ky workshopu získali/-ly, dokáží lépe projevy násilí ve vztahu odhalit a jsou tedy k různým projevům násilí v partnerských vztazích méně tolerantní.**

V českém prostředí se zatím jedná o šetření unikátní, dosud realizované výzkumy byly zaměřeny především na zkušenosti s domácím násilím v populaci dospělých. Vzhledem ke kapacitním a finančním možnostem nebylo naší ambicí realizovat reprezentativní hloubkový výzkum, který by umožnil popsat tuto problematiku v širších souvislostech. Vzhledem k citlivosti tématu dalším důvodem bylo i to, že hloubkový výzkum by vyžadoval individuální práci se studenty/-kami, jak v oblasti metody sběru dat (osobní rozhovory), tak i v zajištění psychologického bezpečí studentů/-ek v průběhu či po rozhovoru, které bychom z výše zmíněných důvodů v potřebných případech nemohli zajistit. Preventivní činnosti na školách se i nadále budeme věnovat a rádi bychom v budoucnu rozšířili tento výzkum o další podrobnější analýzu témat násilí ve vztazích teenagerů/-ek.

Výzkumné šetření

Cíle šetření a klíčové otázky

Mezi hlavní cíle našeho šetření bylo zjistit:

- zda mají dospívající osobní či zprostředkované zkušenosti s násilím v partnerských vztazích dospívajících a jaké jsou jeho formy,
- jaké jsou hranice dospívajících v tom, co pro ně osobně násilí už je a co ještě není,
- co by pro ně osobně bylo důvodem k odchodu z partnerského vztahu,
- na koho by se dospívající v případě těchto problémů obrátili a zda vůbec vědí, na koho je možné, se v těchto situacích obrátit,
- jak ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstají jejich zkušenosti a postoje k této problematice, jak vidí sami/-my sebe, jak by se charakterizovali/-ly.

Metoda a průběh sběru dat

Ve školním roce 2013/2014 byly workshopy zaměřeny na Severočeský, Karlovarský a Středočeský kraj, osloveny byly tedy střední školy a gymnázia v těchto krajích, konkrétně města Most, Sokolov, Ústí nad Labem, Litoměřice, Benešov, Beroun. V první fázi byla navázána komunikace s metodičkami prevence a školními psychology/-žkami a domluvena distribuce dotazníků studentům/-kám před konáním workshopu. Záměrně bylo vyplnění dotazníku směřováno před workshop, aby studenti/-ky nebyli/-ly ovlivněni/-ny informacemi, které během něho získají.

Na začátku šetření bylo cílem dotázat 400 respondentů. V červnu 2014 se ukázalo, že je k dispozici cca 300 vyplněných dotazníků. Z tohoto důvodu byly osloveny i školy, kde proběhly workshopy v předešlém školním roce 2012/2013, konkrétně se jednalo o města Plzeň, Liberec a Praha. Rozšíření výzkumného souboru o tyto studenty/-ky ovšem zároveň poskytlo možnost sledovat možné dopady realizovaných workshopů na postoje studentů/-ek, kteří/-ré se jich zúčastnili/-ly. V těchto školách byla, podobně jako v prvním případě, komunikace navázána prvně s metodičkami prevence a školními psychology/-žkami, kteří/-ré dotazníky distribuovali/-ly studentům/-kám.

Hlavním výzkumným nástrojem byl dotazník obsahující 15 uzavřených i otevřených otázek. Tento dotazník byl studentům/-kám předložen v tištěné, popřípadě elektronické podobě.

Hlavní fáze sběru dat probíhala v květnu a v červnu 2014, následně byl datový soubor doplněn o respondenty se zkušeností s workshopem, a to v září a v říjnu 2014.

Struktura souboru

Celkem bylo osloveno 406 respondentů. Po procesu čištění dat zůstalo v souboru 393 respondentů, z toho 288 dívek a 105 chlapců ve věku 13 – 19 let. Průzkumu se účastnili/-ly studenti/-ky ze škol v Ústí nad Labem (SŠ), Mostě (SŠ), Litoměřicích (Gymnázium), Liberci (SOŠ), Benešově (SOŠ), Berouně (SPŠ), Praze (Gymnázium), Sokolově (ZŠ) a v Plzni (Gymnázium). Necelé dvě třetiny (63 %) studentů/-ek vyplňovali/-ly dotazník před absolvováním workshopu a 37 % potom pocházelo ze škol, kde byly workshopy realizovány v roce 2013.

Věk	13 let	14 let	15 let	16 let	17 let	18 let	19 a více let
Počet	8	9	7	93	189	65	22
Podíl	2 %	2,3 %	1,8 %	23,7%	48,1 %	16,5%	5,6 %

Pohlaví	Chlapci	Dívky
Počet	105	288
Podíl	26,7 %	73,3 %

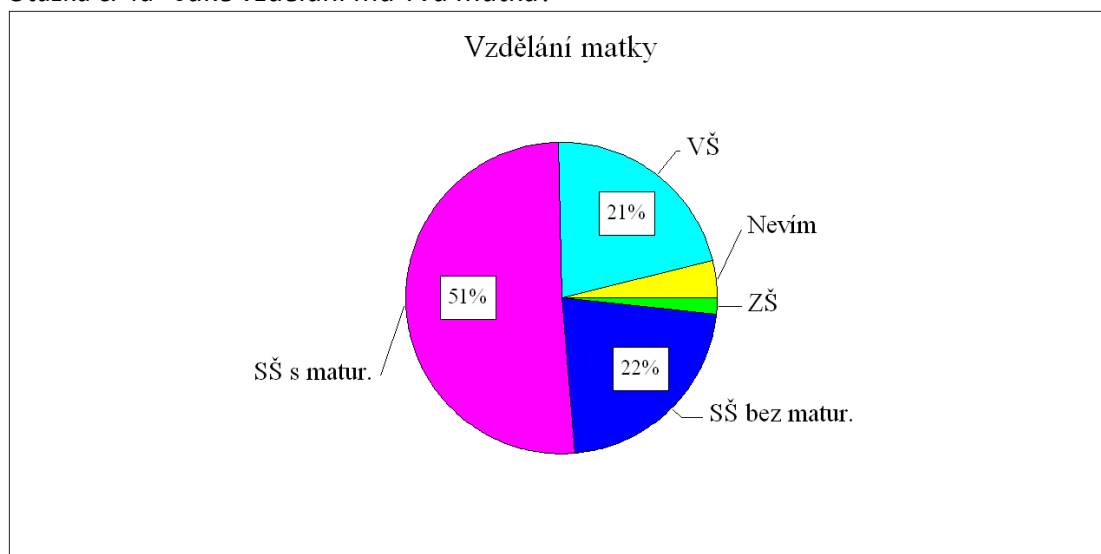
Škola	ZŠ Sokolov	SŠOŘS Ústí n. Labem	SŠSMEP Most	SOŠ Benešov	Gymnázium Litoměřice
Počet	21	19	23	14	101
Podíl	5,3 %	4,8 %	5,9 %	3,6 %	25,7 %

Škola	SPŠ Beroun	GLP Plzeň	SŠ Evropská Praha	SOŠO Liberec
Počet	124	36	29	26
Podíl	31,6 %	9,2 %	7,4 %	6,6 %

Výsledky analýzy

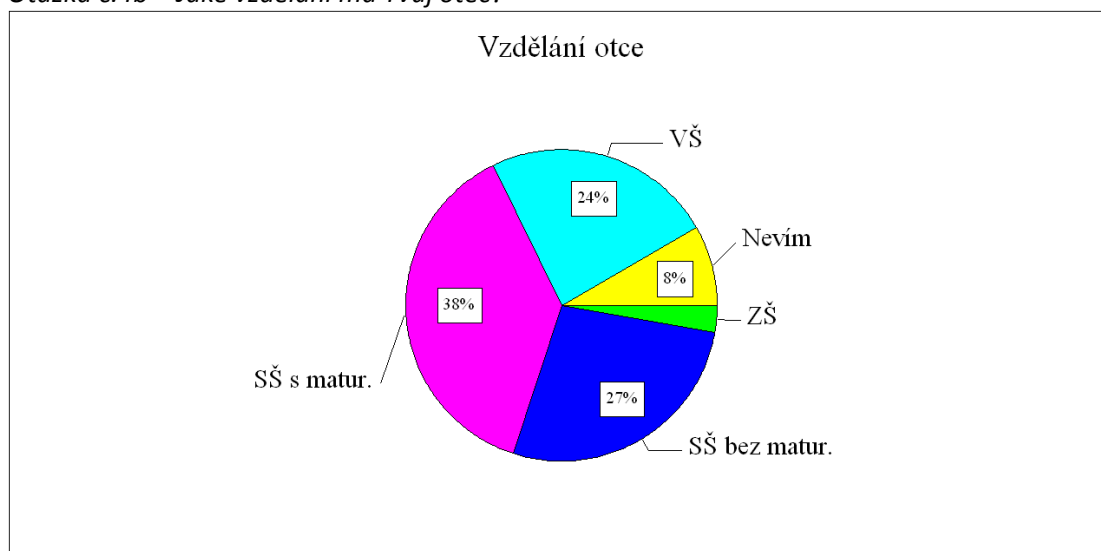
Rodinné zázemí a charakteristika sebe sama

Otázka č. 4a - Jaké vzdělání má Tvá matka?

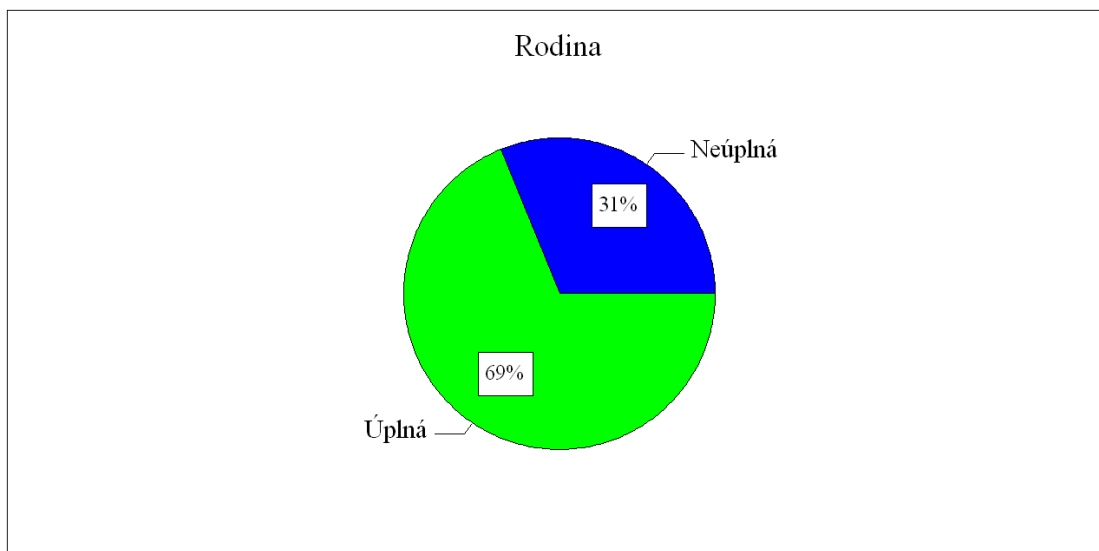

Polovina (51 %) zkoumaného souboru uvedla, že jejich matka má středoškolské vzdělání s maturitou, středoškolské vzdělání bez maturity potom 22 % a vysokoškolské vzdělání 21 %. Se základním vzděláním bylo 2 % matek a 4 % respondentů/-ek odpovědělo, že neví.

Otázka č.4b – Jaké vzdělání má Tvůj otec?

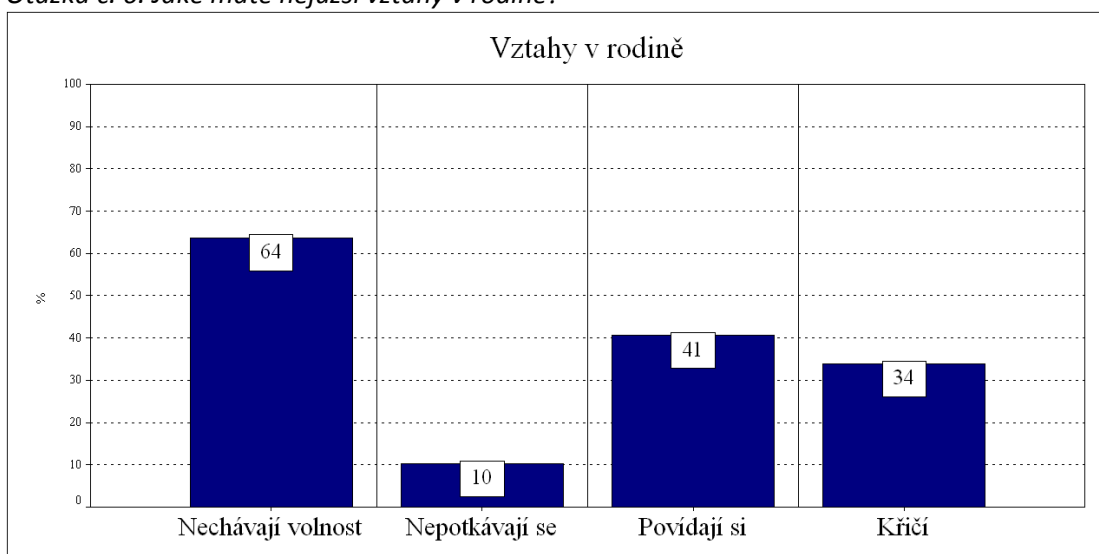

Nejvíce studentů/-ek uvedlo, že jejich otec má středoškolské vzdělání s maturitou (38 %), středoškolské bez maturity potom 27 % otců a vysokoškolské 24 %, jen základní vzdělání mají podle odpovědí studentů/-ek 3 % a 8 % studentů/ek vzdělání otce nevědělo.

Více než dvě třetiny studentů/-ek (69 %) uvedly, že žijí ve společné domácnosti s oběma rodiči.³

Otázka č. 6. Jaké máte nejužší vztahy v rodině?⁴

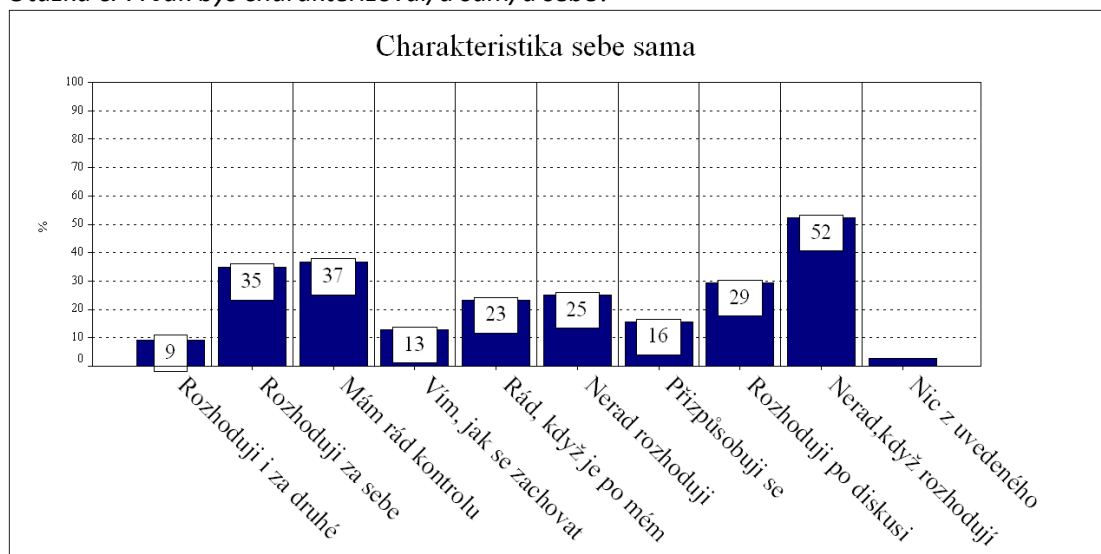
Téměř dvě třetiny oslovených studentů/-ek (64 %) se cítí doma dobře, sice musejí rodiče poslouchat, ale rodiče jim současně dávají volnost. Dvě pětiny studentů/-ek uvedly, že si s členy rodiny hodně povídají a mají se vzájemně rádi. Ve třetině rodin se objevují hádky, ve smyslu vyjasňování a projevoování názorů, ale neznamená to, že by v rodině byla nepohoda. Pouze desetina studentů/-ek uvedla, že se členové

³ Do skupiny žijících v úplné rodině byli zařazeni i studenti/-ky, kteří uvedli/-ly, že sdílí domácnost s jedním vlastním a jedním nevlastním rodičem.

⁴ Studenti/-ky mohli/-ly označit více variant současně.

rodiny doma příliš nepotkávají, ani si nepovídají a příliš toho o sobě vzájemně nevědí, častěji tuto variantu volili/-ly ti/ty, kteří/-ré nežijí v úplné rodině.

Otázka č. 7. Jak bys charakterizoval/a sám/a sebe?⁵

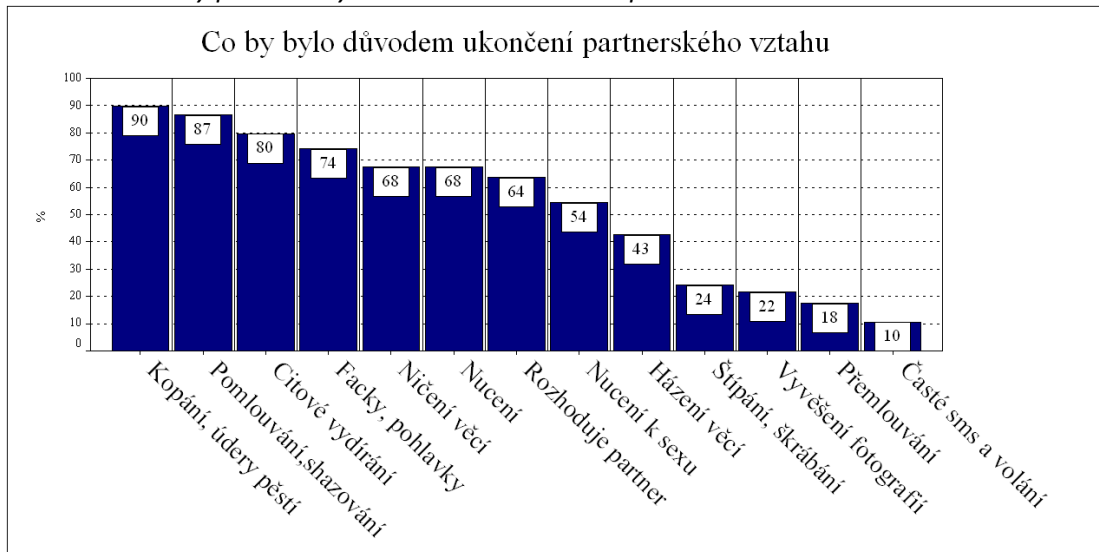

Více než polovina studentů/-ek nemá ráda, když za ně druzí rozhodují, 37 % má nad věcmi rádo kontrolu a 35 % rádo rozhoduje sama za sebe a desetina ráda rozhoduje za sebe i za druhé. Na druhou stranu 16 % se většinou přizpůsobuje názorům a rozhodnutí druhých a 7 % za sebe nerado rozhoduje.

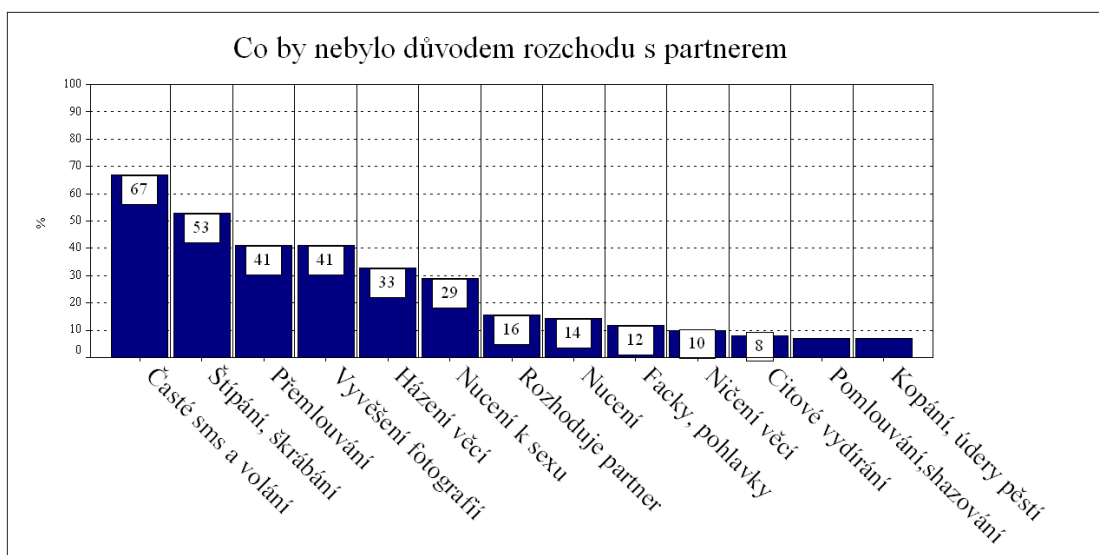
⁵ Studenti/-ky mohli/-ly označit více variant odpovědi současně.

Násilí ve vztazích očima teenagerů/-ek

Otázka č. 8 Co by pro tebe bylo důvodem k ukončení partnerského vztahu?⁶

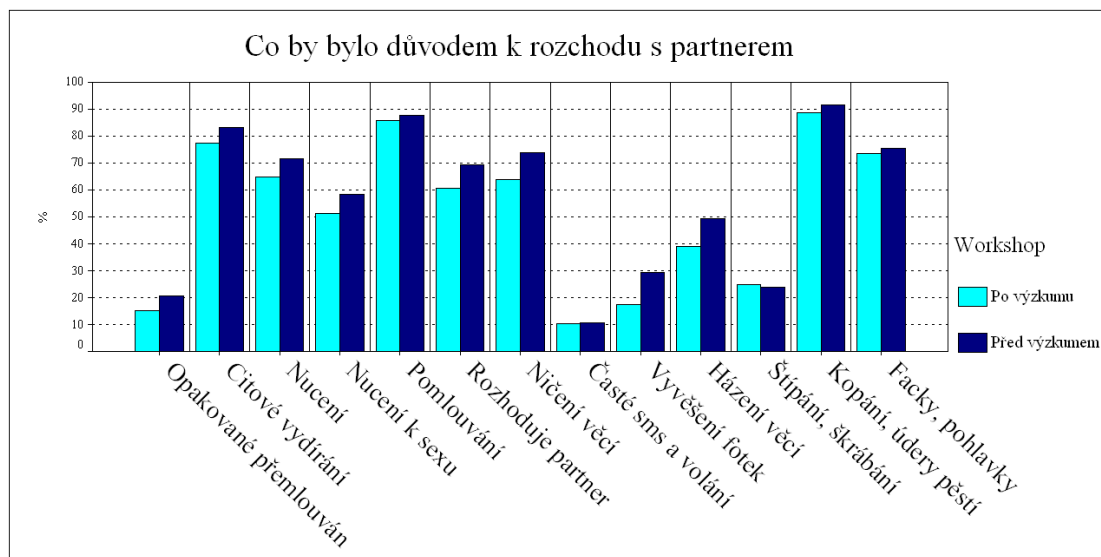

Pro naprostou většinu studentů/-ek (90 %), by důvodem k ukončení partnerského vztahu bylo hrubé fyzické násilí (kopání, škrcení, údery pěstí). Druhým nejzávažnějším důvodem by bylo pomlouvání a shazování před druhými, ale i o samotě, které uvedlo 87 % oslovených studentů/-ek. Jako třetí nejsilnější důvod k rozchodu je vnímáno citové vydírání (80 %). Dalším nejpočetnějším důvodem k rozchodu bylo uvedeno bezdůvodné ničení věcí partnerem/-kou (v 68 %), dále nucení k čemukoli, co nechci (68 %) a rozhodování o všem společném jen jedním z partnerů (64 %).

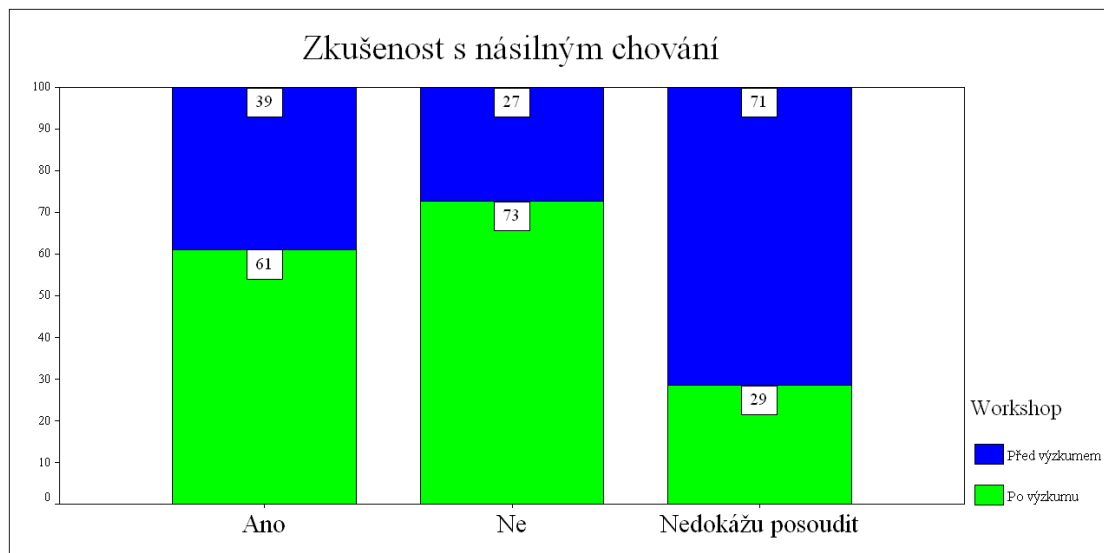
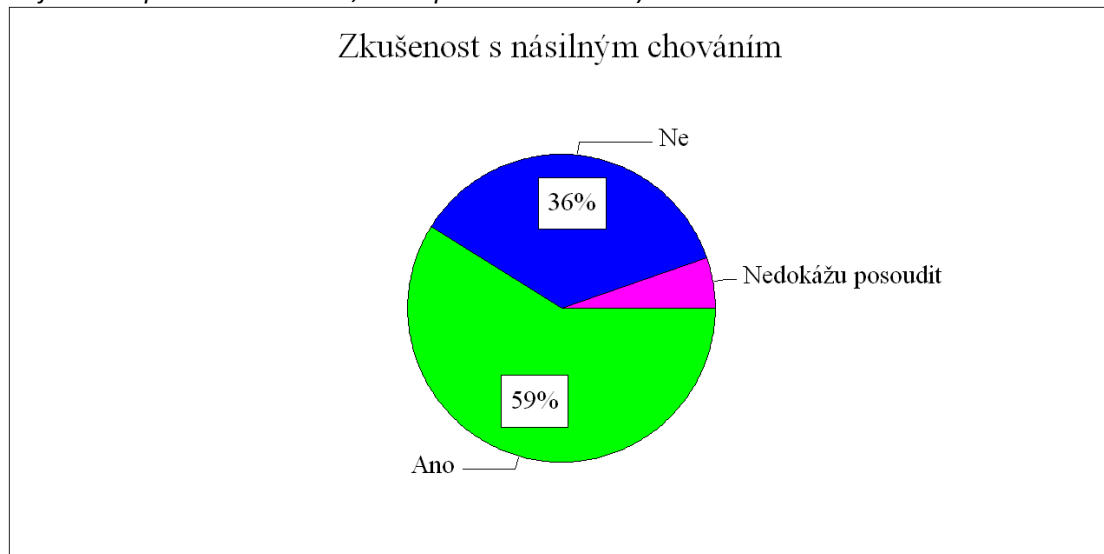
⁶ Studenti/-ky měli/-ly u každé otázky z baterie na výběr odpověď "Ano", "Ne", "Nevím, nedokáži posoudit"

Na druhou stranu by pro 53 % nebylo důvodem k rozchodu fyzické násilí v podobě škrábání, strkání či štípání. Pro 41 % by nebylo důvodem k ukončení vztahu vyvěšení fotografií na internet bez vědomí toho, kdo je na fotce. Pro 67 % není důvodem k rozchodu časté psaní sms a volání a pro 30 % není důvodem k rozchodu nucení k sexu. Opakované přemlouvání by nebylo důvodem k rozchodu pro 41% studentů/-ek. Důvodem k rozchodu by pro 8 % studentů/-ek nebylo pomlouvání a shazování o samotě a před druhými. Pro stejné procento (8 %) by nebylo důvodem k rozchodu násilí hrubější formy, jako je kopání a údery pěstí.

Pokud bychom porovnali odpovědi studentů/-ek, kteří/-é vyplňovali/-ly dotazník před absolvováním workshopu s těmi, kteří/-é se ho nejprve zúčastnili/-ly a pak vyplňovali/-ly dotazník, je možné konstatovat, že u většiny položek z této baterie studenti/-ky z druhé skupiny častěji uváděli/-ly, že by dané chování bylo důvodem ukončení partnerského vztahu. Z tohoto zjištění je možné usuzovat, že díky informacím, které absolvováním workshopu získali/-ly, jsou k různým projevům násilí v partnerských vztazích méně tolerantní.

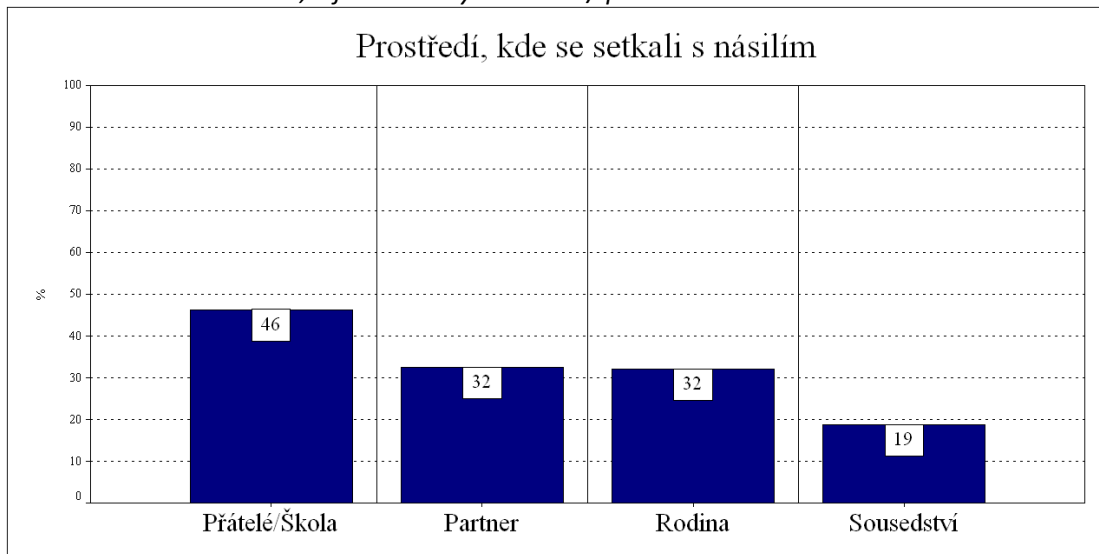
Otázka č. 9 Setkal/a ses někdy s chováním, které bys definoval/a jako násilné? (pozn. Nemusí se jednat o přímou zkušenost, ale i zprostředkovanou)?⁷

Přes polovinu studentů/-ek se s nějakou formou násilí ve svém okolí setkalo (59 %). Studenti/-ky, kteří nejprve vyplňovali/-ly dotazník a následně absolvovali/-ly workshop, častěji uváděli/-ly, že nejsou schopni posoudit, že se setkali/-ly s projevy násilí.

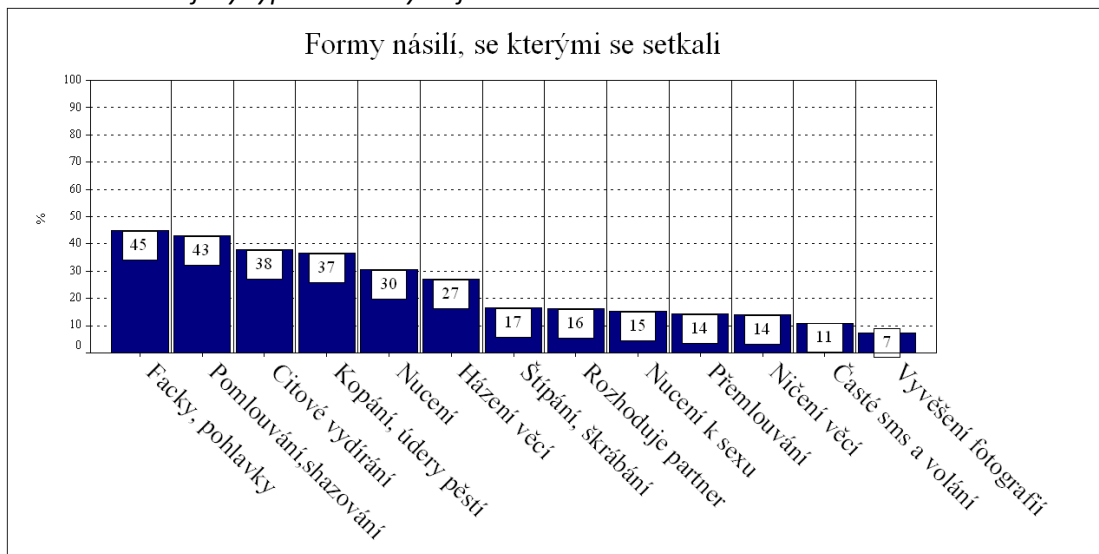
⁷ Studenti/-ky měli/-ly na výběr jednu možnost. Pokud odpověď byla NE, pokračovali/-ly až otázkou č.

Otázka č. 10 - Pokud ano, v jakém to bylo vztahu / prostředí?⁸

Ve valné většině se násilí vyskytovalo ve vztazích mezi přáteli a spolužáky (uvedlo to 46 % z těch, kteří se s násilným chováním ve svém okolí setkali), dále pak v partnerských (32 %) a rodinných vztazích (32 %).

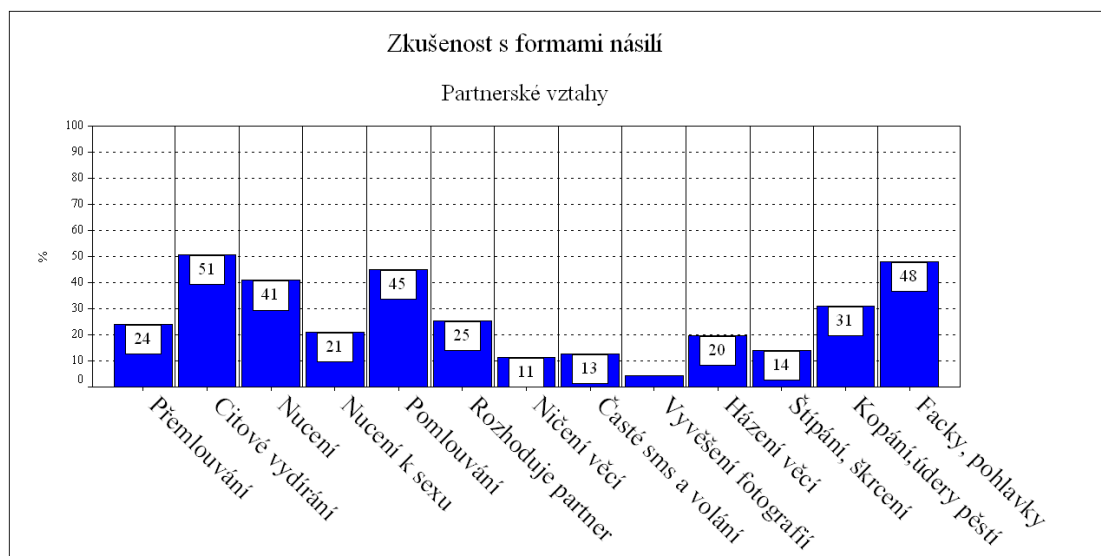
Otázka č. 11. O jaký typ chování by se jednalo?⁹

⁸ Studenti/-ky mohli/-ly označit více variant odpovědi současně. Na otázku odpovídali/-ly jen ti/ty, kteří/- ré odpověděli/-ly "Ano" v otázce č. 9.

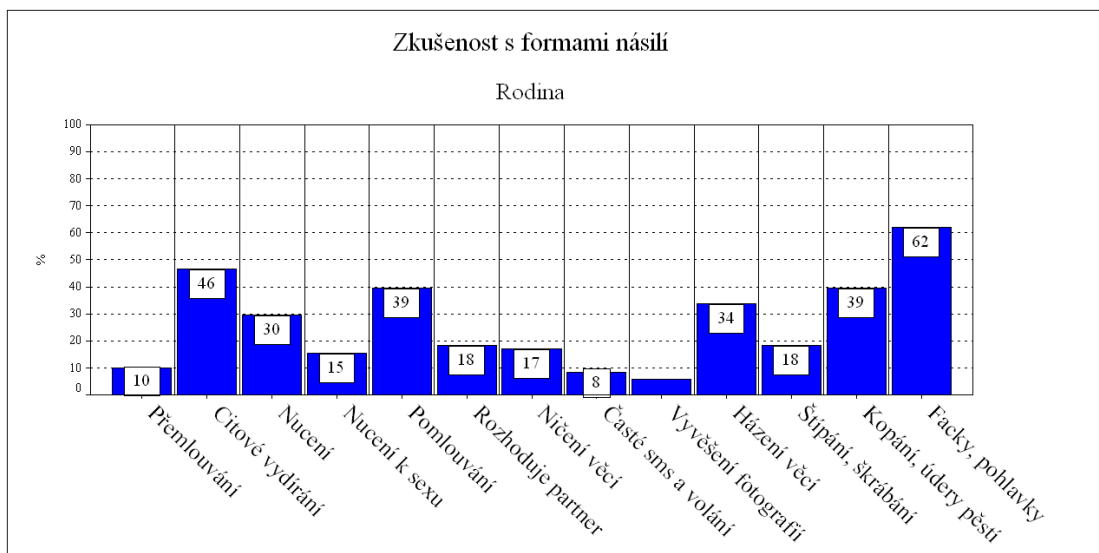
⁹ Studenti/-ky mohli/-ly označit více variant odpovědi současně. Na otázku odpovídali/-ly jen ti/ty, kteří/- ré odpověděli/-ly "Ano" v otázce č. 9.

Nejčastěji se jednalo o fyzické násilí, a to konkrétně facky a pohlavky (45 % z těch, kteří se s násilím setkali/-ly) a dále psychické násilí ve formě shazování o samotě, ale i před druhými a pomlouvání (43 %). Neméně častým jevem, se kterým se studenti/-ky přímo nebo nepřímo setkali/-ly, bylo citové vydírání (38 %) ale i fyzické násilí hrubější formy jako kopání, údery pěstí či škracení (37 %). Dalšími dvěma nejčastěji uváděnými formami násilí bylo nucení k čemukoli, co jeden z účastných nechtěl (30 %) a házení věcí po tom druhém (27 %).

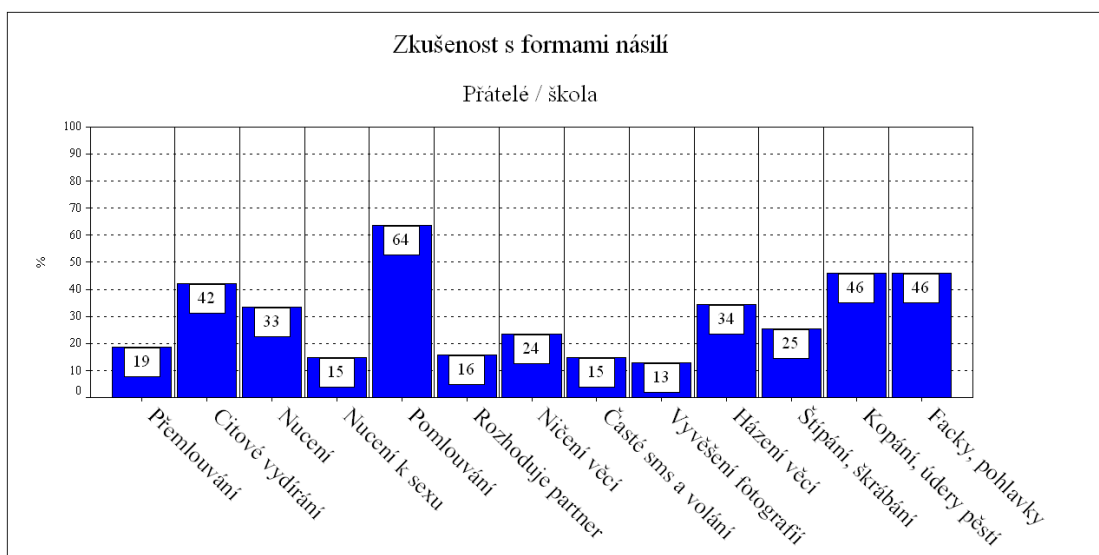

Ti, kteří odpověděli, že se s projevy násilí setkali v partnerských vztazích uváděli, že se nejčastěji jednalo o citové vydírání, facky a pohlavky a také o pomlouvání a shazování.¹⁰

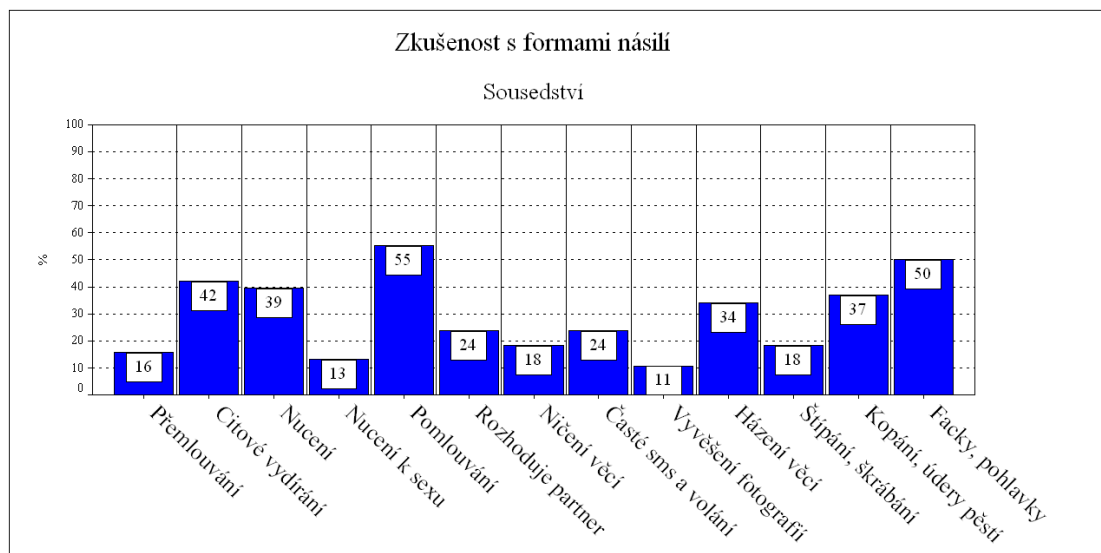
¹⁰ Graf znázorňuje pouze hodnoty za studenty/-ky, kteří/-ré se s setkali/-ly s násilím v partnerském vztahu. Celkově se s citovým vydíráním ve svých partnerských vztazích tedy setkala 17 % studentů/-ek nikoli polovina.

Studenti a studentky, kteří se s násilným chováním potkali v rodinném prostředí, uváděli/y, že to bylo nejčastěji fyzické násilí – facek a pohlavky a také kopání a údery pěstí, dále citové vydírání a také pomlouvání a shazování.

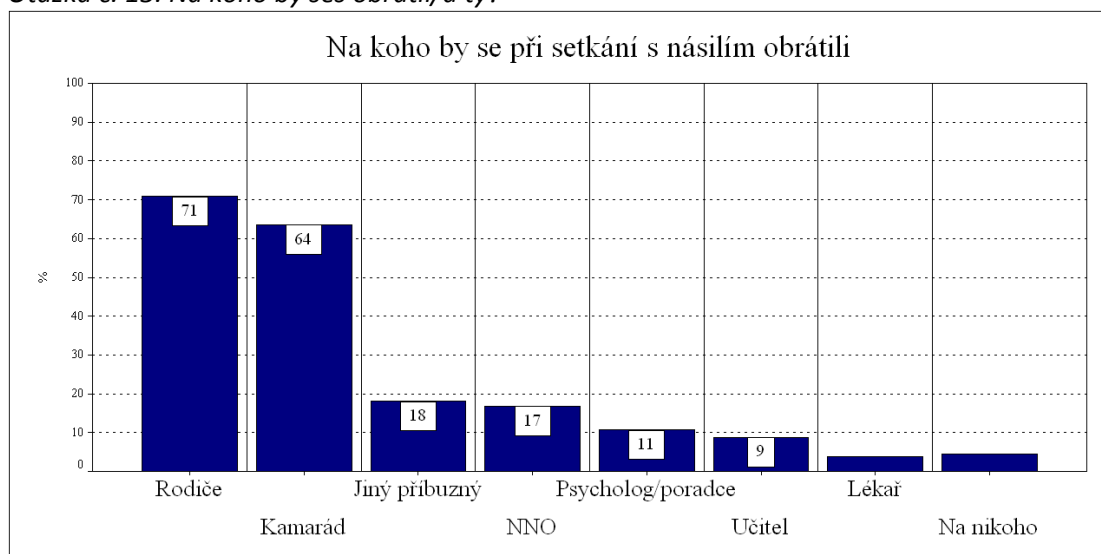

Ve vrstevnických skupinách (škole a mezi kamarády) se studenti/ky setkali/y nejčastěji s pomlouváním a shazováním, dále s fyzickým násilím ve formě kopání, úderů pěstí, facek a pohlavků a také s citovým vydíráním.

Pokud se studenti/ky setkali/y s násilím ve svém širším sociálním prostředí jako je sousedství nebo okruh známých, jednalo se nejčastěji o pomlouvání a shazování, dále o fyzické násilí jako jsou facky a pohlavky a také o citové vydírání.

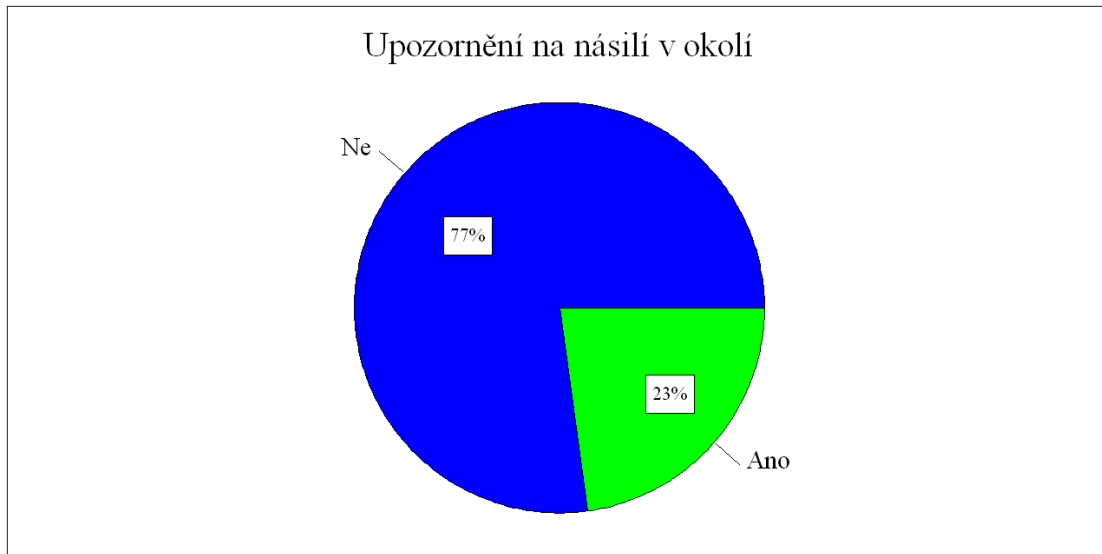
Otázka č. 13. Na koho by ses obrátil/a ty?¹¹

Jako „záchranné“ body, na které je možné se v případě potřeby obrátit, jsou nejčastěji uváděni rodiče (71 %), dále přátelé a kamarádi (61 %) a jiní příbuzní (17 %). Roli ale sehrávají také neziskové organizace, jejichž činnost je na problematiku domácího násilí zaměřena, s žádostí o pomoc by se na ně obrátilo 17 % studentů/-ek. Desetina z nich by se potom obrátila na někoho ze své školy (učitel, psycholog, výchovný poradce).

¹¹ Studenti/-ky mohli/-ly uvést více variant odpovědi.

Otázka č. 14 Upozornil/a jsi někdy Ty sám/sama na násilí, které se dělo Tobě nebo někomu blízkému?

Necelá čtvrtina (23 %) studentů/-ek uvedla, že v minulosti upozornila na násilí, které se dělo jim nebo někomu blízkému. Ve většině případů se jednalo o šikanu ve škole, ale v některých případech také o násilí v partnerském vztahu. Studenti/-ky, kteří/-ré uvedli/-ly, že to někomu nahlásili/-ly, to ve valné většině řekli/-ly rodičům nebo přímo učitelům či školnímu psychologovi. Další uváděnou osobou byl kamarád/ka.

O nás

proFem o.p.s.

Organizace proFem, o.p.s. se zabývá problematikou lidských, ženských práv více než 20 let. V rámci své činnosti se věnuje jak přímé práci a podpoře klientů/-ek, obětí domácího a sexuálního násilí, tak osvětové, publikační a výzkumné činnosti a lobbingu. Od roku 2012 se věnuje také prevenci násilí ve vztazích na základních a středních školách.

www.profem.cz

AVON proti domácímu násilí

V roce 2008 společnost AVON v České republice otevřela společensky citlivé a mimořádně závažné téma domácího násilí páchaného na ženách. Pod heslem „Mluvme spolu o domácím násilí“ byla spuštěna kampaň, která poukazovala na nutnost hovořit nahlas o věcech, které nás trápí, a najít pro ně vhodná řešení. Její tváří je od počátku světoznámá topmodelka Daniela Peštová, která pomáhá s prevencí tohoto závažného společenského problému. Společnost AVON využívá svoji rozsáhlou síť Avon Ladies a Avon Gentlemanů, kteří bez nároku na provizi prodávají tzv. symboly (produkty se symbolem ležaté osmičky). Výtěžek z prodeje těchto předmětů putuje na sbírkové konto AVON proti domácímu násilí.

www.avonprotidomacimunasili.cz